

Центр «Нова Європа»
Київ

АМЕРИКАНСЬКО- ЯПОНСЬКИЙ БЕЗПЕКОВИЙ АЛЬЯНС:

НА ЩО ВАРТО ЗВЕРНУТИ
УВАГУ В УКРАЇНІ

Аналітичний
коментар

АМЕРИКАНСЬКО- ЯПОНСЬКИЙ БЕЗПЕКОВИЙ АЛЬЯНС:

НА ЩО ВАРТО ЗВЕРНУТИ
УВАГУ В УКРАЇНІ

Бонджі ОХАРА
Старший науковий
співробітник,
Фонд миру Сасакава

Березень, 2021

Попри те, що Японія володіє певним рівнем економічної, технологічної та військової міці, вона не входить до лав великих держав. У міжнародній ситуації, яка здебільшого визначається взаємодією саме таких акторів, співпраця з іншими країнами є надзвичайно важливою для безпеки Японії, підтримки регіональної стабільності та захисту міжнародного порядку, заснованого на правилах. Однією з підвалин японської дипломатії та безпеки є її альянс зі Сполученими Штатами.

Однією з підвалин японської дипломатії та безпеки є її альянс зі Сполученими Штатами.

При цьому національні інтереси Японії та США не тотожні. Ба більше, між цими двома державами існують певні прогалини або розбіжності в сприйнятті ситуації, процесі прийняття рішень та управлінні збройними силами, які Японія завжди намагається заповнити. На мою думку, із подібною ситуацією більшою чи меншою мірою стикаються багато європейських країн.

Основою для прийняття рішень слугує оцінка ситуації. Японія усвідомлює, що безпекове середовище стрімко змінюється. Держави навколо неї володіють потужними та добре оснащеними збройними силами, а в самому регіоні спостерігаються такі тенденції, як продовження військового будівництва та інтенсифікація військової діяльності.

Японія та США прагнуть досягти спільного сприйняття безпекового середовища в Індо-Тихоокеанському регіоні. 2016 року нині вже колишній прем'єр-міністр Шінзо Абе запровадив концепцію «Вільного та в Відкритого Індо-Тихоокеанського регіону» (англ. FOIP) і спромігся донести її важливість адміністрації тодішнього президента США Дональда Трампа.

У «Білій книзі оборони Японії» 2020 року сказано, що безпекове середовище довкола держави в Індо-Тихоокеанському регіоні і в ній самій характеризується політичним, економічним, етнічним та релігійним різноманіттям. Крім того, кожна країна цього простору має різні погляди на безпеку та сприйняття загроз. У результаті, рамки регіональної співпраці у сфері безпеки недостатньо інституціоналізовані, а давні питання територіальних прав та відновлення цілісності держав регіону продовжують залишатися актуальними.

За останні роки спостерігається тенденція до тривалого існування т. зв. сірих зон, безпекові умови в яких не є ні мирними, ні надзвичайними і які пов'язані з питаннями територій, суверенітету та економічних інтересів. У майбутньому такі зони можуть розширитися, що криє в собі ризик швидкого переростання в більш небезпечні і непередбачувані ситуації.

Видавалося, що адміністрація Трампа намагалася навести лад в новому витку «холодної війни» між США та Китаєм. Із безпекових міркувань Сполучені Штати закрили для великих китайських інформаційно-телекомунікаційних

на що варто звернути увагу в Україні

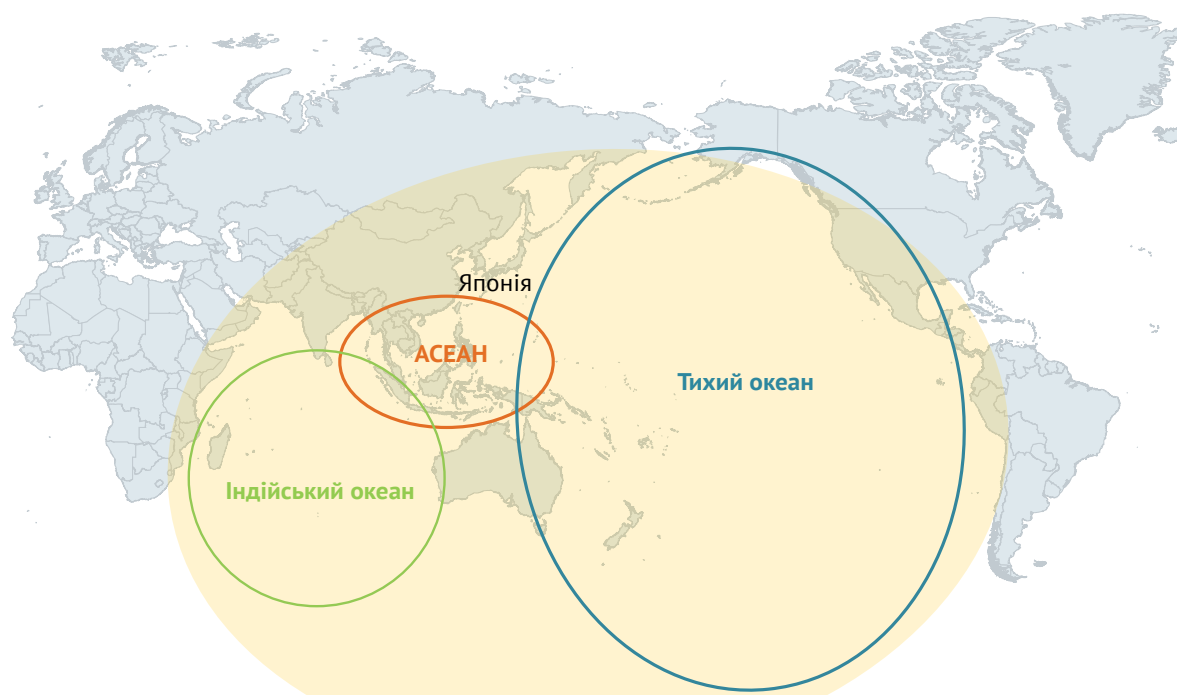
компаній (таких, як Huawei) доступ до свого ринку і почали разом із КНР гонку за першість у військовій присутності в Південнокитайському морі та водах навколо Тайваню. Держсекретар Майк Помпео та інші високопосадовці чітко заявили, що США та Китай є ідеологічними супротивниками.

У відповідь на позицію США Китай виступив проти концепції FOIP, запропонованої Японією і схваленої США; мета концепції полягає в стримуванні Китаю і намірі уникнути нової «холодної війни» між США і Китаєм. Таке формулювання пояснюється тим, що повномасштабне протистояння між США та Китаєм зашкодило б розвитку останнього, а це основоположна умова збереження авторитету КПК (Комуністичної партії Китаю).

Незмінна мета КНР – це продовження стійкого правління КПК. Відповідно, Комуністична партія повинна зберегти і підвищити свій авторитет та заручитися народною підтримкою. Вона повинна наочно показати людям, що Китай досяг високого рівня розвитку, могутності і «великого відродження китайської нації». Досягненню цієї мети підкорена вся стратегія Китаю; вона заповнює розрив між ціллю та поточною ситуацією, що накладає на державу певні обмеження. Проте навіть якщо мета залишається незмінною, стратегія може змінюватися залежно від ситуації.

Причиною занепокоєння Японії є спроба Китаю змінити статус-кво силою чи примусом. Китай висуває територіальні претензії на

Малюнок 1. Вільний та Відкритий Індо-Тихоокеанський регіон

Джерело: Міністерство закордонних справ Японії, https://www.mofa.go.jp/policy/page25e_000278.html

острови Сенкаку, які є японською територією, і продовжує чинити тиск, посилаючи патрульні судна берегової охорони у води довкола островів для переслідування японських рибальських суден. У такий спосіб Китай намагається змінити статус-кво, позбавивши Японію ефективного контролю над островами Сенкаку та створивши ситуацію, коли вони перебуватимуть під юрисдикцією КНР.

Китай також наполегливо намагається змінити нинішню розстановку сил у Південнокитайському морі. Він вдається до військової сили для захоплення рифів і скель на Парацельських островах і островах Спратлі, на які претендують держави Південно-Східної Азії. Там КНР планує створити штучні острови та такі об'єкти, як злітно-посадкові смуги, радіолокаційні станції, протиповітряні ракетні системи та склади боєприпасів, перетворивши все Південнокитайське море на китайську військову базу.

У цьому контексті однією з точок зіткнення інтересів США і КНР став Тайвань. Питання возз'єднання материкового Китаю та Тайваню зачіпає легітимність влади КПК, а тому КНР послідовно наполягає на тому, що він є частиною Китаю. Офіційний Пекін також не відкидає силового сценарію приєднання Тайваню. Якщо це планується здійснити у вигляді десантної операції, доведеться вдатися до морської блокади острова. У такому разі територія Японії опиниться під ударом.

Фактично, Китай захопив рифи та скелі в Південнокитайському морі, вважаючи, що це може придушити опір іншої країни в територіальному спорі і що США не втручатимуться. Наприклад, військова потуга Філіппін не велика, а тому суттєвий опір маловірогідний. Крім того, електромережа країни контролюється Китаєм, що дає йому змогу погрожувати припиненням електропостачання, якщо офіційна Маніла прийматиме рішення врозріз позиції КНР. Крім того, 28 лютого 2021 року Китай військовими літаками відправив на Філіппіни 600 000 доз вакцини проти COVID-19. В умовах, коли інші країни, що розвиваються, намагаються забезпечити власні потреби у вакцині, КНР – єдина країна-постачальник, на яку офіційна Маніла може розраховувати. З огляду на такий характер відносин між державами, Філіппінам було б важко зайняти рішучу позицію проти Китаю, навіть якби останній використав військову силу для захоплення їх території.

З іншого боку, КНР не може легко захопити острови Сенкаку або Тайвань, оскільки Японія та Тайвань мають економіку, що не підпорядкована китайській, і володіють певною військовою потугою; крім того, існує побоювання, що США втрутяться, якщо Китай вдасться до силових заходів. Сценарій захоплення Китаєм островів Сенкаку побудований на ситуації, при якій втручання США не відбувається. А отже, відповідь на питання, чи застосовуватиме Китай силу на островах Сенкаку чи проти Тайваню, залежить від реакції США.

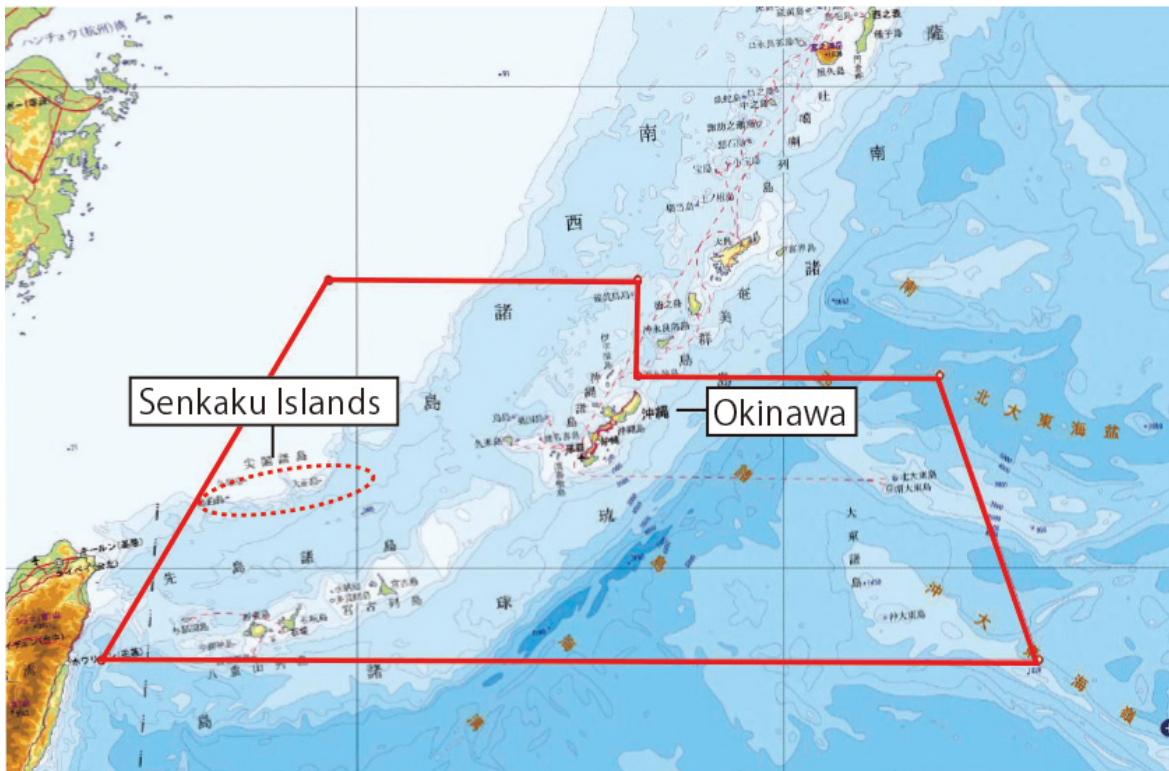
на що варто звернути увагу в Україні

Сценарій захоплення Китаєм островів Сенкаку побудований на ситуації, при якій втручання США не відбувається. А отже, відповідь на питання, чи застосовуватиме Китай силу на островах Сенкаку чи проти Тайваню, залежить від реакції США.

Китай створить ситуацію, за якої острови Сенкаку опиняться під його контролем, а потім намагатиметься змусити США визнати, що дії берегової охорони КНР на островах не є збройним нападом на Японію.

Якщо Китаю це вдасться, офіційний Вашингтон не буде втручатися у військовий спосіб на основі статті 5 Договору про безпеку між Японією та США. Це означає, що за таких умов КНР може легко захопити острови Сенкаку. На додачу, Китай використовуватиме операції впливу, такі як маніпулювання громадською думкою в американському суспільстві, аби переконати жителів США у невідповідності втручання у питання островів Сенкаку і схилити їх до протесту проти участі країни в обороні островів.

Малюнок 2. Адміністративні права всіх островів у межах району всередині прямих ліній на мапі були повернуті Японії у 1972 році відповідно до Угоди про повернення Окінави. Острови Сенкаку включені в цю зону.

Джерело: Міністерство закордонних справ Японії https://www.mofa.go.jp/a_o/c_m1/senkaku/page1we_000010.html

Японії необхідно переконати США зберегти їхню присутність у Східно-Південнокитайському морях і, у ширшому розумінні, в Індо-Тихоокеанському регіоні. Однак сам факт прохання з боку офіційного Токіо не означає, що США долучаться до оборони Японії. США також потребують переваг від збереження японсько-американського альянсу.

Сам факт прохання з боку офіційного Токіо не означає, що США долучаться до оборони Японії. США також потребують переваг від збереження японсько-американського альянсу.

Звичайно, американські військові бази в Японії надзвичайно важливі з географічної точки зору для збройних сил США, котрі розміщені на території від Азії до Близького Сходу. Японія є стабільною в політичному плані, може постачати високоякісне паливо, прісну воду та продукти харчування американським ВМС та ВПС, а також володіє технологією виконання складних ремонтів суден та літаків. Японія надає сприятливі умови для розміщення американських військ.

Однак цього не достатньо. Із боку США постійно лунають закиди на адресу Японії з приводу того, що остання безкоштовно користується зусиллями Білого дому щодо захисту миру та безпеки в Японії та регіоні Східної Азії.

Проте й сама Японія також не буде покладатися виключно на США в питаннях оборони та підтримки FOIP.

Хоча офіційний Токіо має обмежені можливості проводити військові операції в мирний час і в межах сірої зони, а Силам самооборони Японії заборонено володіти військовими можливостями для нападу на інші країни, у випадку надзвичайної ситуації вони можуть виступити як військова потуга. Проблема полягає лише в тому, що йдеться про дії в мирний час та в умовах сірої зони. Перелік операцій, у яких офіційний Токіо може співпрацювати з американськими військовими, обмежений, оскільки Японії заборонено проводити військові операції в мирний час або в сірій зоні. Навіть у воєнний час вертикалі військового управління Японії та США не синхронізовані. Наприклад, Індо-Тихоокеанське командування Збройних сил США не має аналога в Силах самооборони Японії, а начальник їх Об'єднаного штабу є не командувачем, а начальником штабу при міністрі оборони.

Проте з огляду на сучасні гібридні умови ведення війни з кібератаками, дезінформаційними кампаніями та операціями впливу, які унеможливають визначення точки відліку стану війни, Японія почала докладати зусиль для подолання викликів, що стоять перед нею.

Прихід до влади в США адміністрації Джо Байдена також вніс свої корективи. Від команди нового президента очікують акценту на альянсах. Утім перспективи політики Білого дому щодо Китаю та участі в процесах Індо-Тихоокеанського регіону досі не зрозумілі.

на що варто звернути увагу в Україні

Керівництво КНР очікує, що адміністрації Байдена знадобиться близько року, щоб прийняти рішення щодо своєї політики на китайському напрямі, і вважає, що активні дії в цей період нададуть Китаю перевагу, поки США намагатимуться протидіяти КНР. У Міністерстві оборони США була створена «Робоча група з питань Китаю», але для отримання результатів її роботи знадобиться чотири місяці. Тим часом безпекове середовище в Індо-Тихоокеанському регіоні продовжує змінюватися. Японія докладляє зусиль для формування спільного зі США сприйняття безпекової ситуації, проте впливу самої лише Японії не достатньо. Це спонукає її посилити співпрацю з іншими союзниками США в Індо-Тихоокеанському регіоні і перетворити відносини між офіційним Вашингтоном та його союзниками, що в минулому метафорично описували як віяло з центром і променями, у безпекову мережу.

Крім того, слід врахувати поточні проблеми, що виходять за межі регіонального контексту. Наприклад, Китай намагається запровадити власні стандарти, норми та правила в міжнародні системи та механізми і закріпити своє панівне економічне та військове становище в міжнародному співтоваристві. Сьогодні перед нами стоїть питання про те, як захистити міжнародний порядок, що цінує свободу, права людини, демократію та верховенство права. Це означає, що мереж безпеки недостатньо лише в межах певного регіону. Натомість

Японія та європейські країни повинні прагнути до побудови глобальної безпекової мережі.

Сьогодні перед нами стоїть питання про те, як захистити міжнародний порядок, що цінує свободу, права людини, демократію та верховенство права. Це означає, що мереж безпеки недостатньо лише в межах певного регіону. Натомість Японія та європейські країни повинні прагнути до побудови глобальної безпекової мережі.

ПРО ЦЕНТР «НОВА ЄВРОПА»

Центр «Нова Європа» (ЦНЄ) заснований у 2017 році як незалежний аналітичний центр. Попри новий бренд, він базується на досвіді команди, яка разом працює з 2009 року (раніше в рамках Інституту світової політики). Аналітики Центру «Нова Європа» стали впізнаваними, адже запропонували якісний аналітичний продукт із питань зовнішньої політики України та безпеки в регіоні, поєднавши його з активними та ефективними зусиллями з адвокатування.

Бачення Центру «Нова Європа» максимально наближене до бачення майбутнього Української держави більшістю громадян: Україна повинна бути інтегрованою в Євросоюз і НАТО. Під інтеграцією ми вбачаємо не стільки формалізоване членство, скільки запозичення найкращих стандартів і практик для фактичної належності України до євроатлантичного ціннісного простору.

Докладніше про Центр «Нова Європа»: neweurope.org.ua

